

EURÓPAI FÜZETEK 59.

SZAKMAI ÖSSZEFOGLALÓ A MAGYAR CSATLAKOZÁSI
TÁRGYALÁSOK LEZÁRT FEJEZETEIBŐL

Dr. Móder Judit—Endrész Kinga
Fiatalok az Európai Unióban

Oktatás és képzés

A Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati
Stratégiai Elemző Központ és a
Külgyminisztérium közös kiadványa

Európai Füzetek

A Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ és a Külügyminisztérium közös kiadványa.

Felelős kiadó: Szeredi Péter

A szerkesztőbizottság elnöke: Palánkai Tibor

A szerkesztőbizottság tagjai: Bagó Eszter, Balázs Péter, Balogh András, Barabás Miklós, Bod Péter Ákos, Erdei Tamás, Hefter József, Horváth Gyula, Hörcsik Richárd, Inotai András, Kádár Béla, Kassai Róbert, Kazatsay Zoltán, Levendel Ádám, Lőrincz Lajos, Nyers Rezső, Orbán István, Somogyvári István, Szekeres Imre, Szent-Iványi István, Török Ádám, Vajda László, Vargha Ágnes

Főszerkesztő: Forgács Imre

Szerkesztő: Buljovszky Csilla

Szerkesztőségi titkár: Horváthné Stramszky Márta

A szerkesztőség címe: MEH Európai Integrációs Iroda, 1055 Budapest, Kossuth tér 4.

Telefon: 441-3380

Fax: 441-3394

Az Európai Füzetek sorozat letölthető formátumban megtalálható a www.stratek.hu honlapon.

Lektor: Dr. Nagy Katalin

Kézirat lezárva: 2004. január 22.

Grafikai terv: Szutor Zsolt

Fényképek: Audiovisual Library European Commission

Portréfotó: Csorba Gábor

Nyomás és előkészítés: Visit Nyomda & Stúdió

ISSN: 1589-4509

Budapest, 2004.

Kedves Olvasó!

Fiatalnak lenni jó – mondják sokan –, s ez még inkább így lesz az Európai Unióban. A diákok, a fiatal munkavállalók, vagy egyszerűen a fiatal korosztályba tartozók valóban lehetőségeik kiszélesedését fogják tapasztalni az Európai Unió állampolgáraként. A szabad mozgás jogával élve végezhetnek tanulmányokat külföldön, s megfelelő nyelvismerettel és képzéssel munkát is vállalhatnak majd az uniós tagállamokban. Összességében nagyobb esélyük lesz egy anyagiakban, lehetőségekben és választásokban gazdagabb, tervezhetőbb jövőt teremteni saját maguk számára.

Az előbbieknél talán kevésbé kézzelfogható előnyöket is tapasztalhatnak majd, hiszen az Európai Unió egy olyan szemléletű közösséget is jelent, amely a fiatalokat már nem csupán a döntések tárgyának tekinti, hanem törekszik arra, hogy aktív alakítóivá és végrehajtóivá váljanak az őket érintő politikáknak. Az unió egyre fokozottabban ügyel arra, hogy a fiatalok minél nagyobb mértékben vegyenek részt a döntések meghozatalában, sőt ösztönzi szerve-

zeti részvételüket is. Mindez természetesen azt is jelenti, hogy az ifjúsági munka is felértékelődik a Közösségen belül.

Az Európai Unió figyel azokra a fiatalokra is, akiknek lehetőségei az átlagnál jóval korlátozottabbak. A hátrányos helyzetű, továbbá a fogyatékos fiatalok számára a Közösség igyekszik biztosítani az esélyegyenlőséget, s ehhez oktatási, foglalkoztatási, integrációs és egészségügyi programokkal járul hozzá.

Mindemellett – a tagországok biztatására – a Közösség olyan fontos kérdésekben is támogatóan lép fel, mint a fiatalok demokratikus és európai tudatának erősítése, az európai multikulturális társadalomban való aktív részvétel ösztönzése, az emberi jogok tiszteletben tartása, küzdelem az idegengyűlölet, a rasszizmus, az antiszemitizmus ellen, valamint a gyermekek, fiatalok elleni erőszak visszaszorítása.

Fontos tehát, hogy a fiatalok megismerhessék és kiaknázhassák ezeket a karnyújtásnyira lévő lehetőségeket. Sok sikert kívánunk ehhez mindenkinek!

I. Ifjúság és ifjúságpolitika az Európai Unióban

Az ifjúságpolitika az Európai Unióban *nem számít közös politikának*. Ez azt jelenti, hogy nincsenek olyan uniós szintű előírások ezen a területen, amelyek a tagállamokra nézve kötelezőek lennének, amelyekhez feltétlenül alkalmazkodniuk kellene. A tagállamok e terület irányítása során – a *szubszidiaritás* elvének értelmében – saját hatáskörben járnak el, és intézkedéseiket saját meggyőződésük szerint koordinálják. A tagállamok tehát nem kívánják nemzeti ifjúságpolitikájukat közös szabályozás alá vonni, az európai ifjúságpolitikának *kiegészítő, támogató szerepet* szánnak. Az európai szintű ifjúságpolitikai intézkedések megalkotásakor és végrehajtásakor ezért feltétlenül figyelemmel kell lenni a nemzeti ifjúságpolitikai struktúrákra és a tagállamok e területen meglévő tradícióira.

Az európai szintű ifjúságpolitika működésének megértéséhez elengedhetetlen az ifjúság és az ifjúságpolitika fogalmak tisztázása.

1. Fogalmak

E fogalmakra – éppen az előzőekből következően – nem lehet minden tagállamra kiterje-

dő egységes meghatározást adni. Mivel az ifjúsággal kapcsolatos ügyek tagállami hatáskörbe tartoznak, ők maguk határozzák meg azt is, mit értenek ifjúság és ifjúságpolitika alatt. Az *ifjúság definíciója* országról országra változik tehát, csak egy dolog közös: az ifjúság mindenütt egy *kor szerint elkülönített csoportot* jelent, olyan személyek heterogén csoportját, akik egy meghatározott korosztályba tartoznak. Egyes országokban ifjúság alatt a születéstől a huszonöt-harmincadik életévig terjedő korosztályt értik (például Ausztria, Belgium, Németország, Finnország). Máshol – kicsit szűkebben – az általános iskola kezdetétől a huszonötödik életévig terjedő korosztályt jelenti (például Írország, Hollandia, Luxemburg), de van, ahol csak a 11–25 évesek (például Franciaország, Anglia), vagy még szűkebben a 18–25 éves fiatal felnőttek csoportja tartozik az ifjúsághoz (például Dánia, Spanyolország, Görögország).

Az unió ebben a kérdésben nem foglal állást, tény azonban, hogy az ifjúságot célzó *legtöbb közösségi program a 15–25 éves korosztálynak szól*. Az utóbbi időben azonban már tapasztalhatók olyan törekvések, amelyek a korhatár kiszélesítésére irányulnak.

Hasonlóan az ifjúság fogalmához, az ifjúságpolitika sem határozható meg egységesen. Kezdetben az *ifjúságpolitika* egyfajta vertikális szemléletű kormányzati politika volt: mindazon intézkedéseket foglalta magában, amelyek az ifjúságként definiált korosztályra irányultak, és az ifjúság lehetőségeit, tevékenységét valamilyen módon befolyásolták vagy szabályozták. Ez a *vertikális szemlélet* még ma is számos országban tetten érhető. Ebben az értelemben tehát az ifjúságpolitika részét képezik azok az *ágazati intézkedések*, amelyek akár az oktatás, akár a szociális szféra, akár a kultúra, sport vagy az egészségügy területére tartoznak, amennyiben *célcsoportjuk az ifjúság*.

Az utóbbi években azonban az ifjúságpolitika fogalma elkezdett átalakulni: mára a legtöbb európai államban már nem annyira a fent említett vertikális szemléletű ágazati tevékenységek összességét értik alatta, hanem e tevékenységek *horizontális szemléletű* koordinálását. Ennek megfelelően magában foglalja az *ifjúságra vonatkozó rövid, közép- és hosszú távú stratégiák* kidolgozását és végrehajtását is.

Az Európai Unió tagállamai között jelentős különbség figyelhető meg az ifjúsággal összefüggő kormányzati tevékenységet illetően. Van, ahol inkább a vertikális, máshol a horizontális ifjúságpolitikai szemlélet a jellemző.

E megkülönböztetés (fejlődés) uniós szinten is tetten érhető. A közösségi politikák mint szektorális politikák kialakítása során hozott döntések kezdettől fogva nagyban érintették az unió fiatalságát is (például a személyek szabad áramlása, az oktatás és

képzés terén tett lépések, a szociális biztonsági rendszerek koordinációja stb.). Az utóbbi időben azonban kezd körvonalazódni a horizontális ifjúságpolitikai gondolkodás is.

Az a tény tehát, hogy az Európai Unióban az ifjúságpolitika nem a közösségi politikák része, nem jelenti azt, hogy az unió szintjén nem foglalkoznak az ifjúsággal, mint önálló célcsoporttal. Az utóbbi években számos olyan kezdeményezés indult, amelyek kifejezetten ezt a korosztályt célozzák különböző akciókkal, amelyekbe a tagállamok – saját belátásuk szerint – bekapcsolódhatnak.

2. Miért foglalkozik az EU célzottan az ifjúsággal?

Ennek több oka is van. Ezek közül talán az egyik legfontosabb az unión belüli igen magas *ifjúsági munkanélküliség*.

További súlyos gond az unió számára az előre látható *társadalmi elöregedés* veszélye is. Becslések szerint 2020-ra közel kétszer annyi 65 és 90 év közötti ember lesz az unióban (hőzzávetőleg 21 százalék), mint ahány 15–24 év közötti (mintegy 11 százalék). (Jelenleg csupán 3–4 százaléknyi eltérés van a két társadalmi csoport számaránya között.) Ez a társadalmi átredeződés komoly kihívást jelent az EU számára, amelyre a jelenlegi ifjúságot is fel kell készíteni, hiszen ők lesznek azok, akik

ennek a demográfiai változásnak a következményeit viselni fogják.

Az a nemrégiben feltárt tény is elgondolkodtató továbbá, hogy *Európa fiataljai* meglehetősen *kevés érdeklődést mutatnak az uniós „nagypolitika”*; az integrációs fejlemények és az intézmények működése *íránt*. Ez arra enged következtetni, hogy a tagállami fiatalok az uniót egy túlságosan távoli, túlságosan idegen világnak tekintik, amelynek folyamataira nem lehetnek befolyással. Az Európai Unió pedig nem ezt a hatást kívánja elérni. Irányító szervezeteinek az a célja, hogy a lehető legszélesebb körben bevonják az állampolgárokat az őket érintő döntések meghozatalába. A fiatalság pedig éppen azért kiemelt célcsoport, mert ők azok, akik a jövőben kézbe fogják venni az intézményrendszer irányítását.

II. Az ifjúságpolitika jogi alapjai az Európai Unióban

A *Római Szerződés* III. címe, a Személyek, szolgáltatások és tőke szabad áramlása kapcsán a *Munkaerő fejezetben* említi az ifjúság témakörét az ifjúsági cserék ösztönzése vonatkozásában (50. cikk). A *Római Szerződés 235. cikke* szintén jogi alapként szolgált többek között az első olyan akcióprogramhoz, amely ifjúsági cseréket támogatott (Fiatalkok Európáért – 1988). Az ifjúsági korosztály kezdettől fogva kedvezményezettje az *Európai Szociális Alap akcióinak* is, valamint a *Szerződés szakképzésre vonatkozó rendelkezéseinek*.

Igazi áttörést a *Maastrichti Szerződés* hozott, amely alapot teremtett az unió oktatási, szakképzési és ifjúságpolitikai akcióprogramjaihoz. Ez a szerződés már *külön címet* (XI.) szentel a *szociális politika, oktatás, szakképzés és ifjúságpolitika területeinek*. A XI. cím 149. cikke szerint közösségi cél az ifjúsági cserék ösztönzése.

A Maastrichti Szerződésbe foglaltak révén a tagállamok elmozdultak a pusztán gazdasági integráció irányából az egyre mélyebb, az állampolgárokat közvetlenebbül is érintő területeken való együttműködés felé. Így

kerülhetett sor többek között az oktatás, szakképzés és ifjúságpolitika, valamint a kultúra és az egészségügy egyes vonatkozásainak közösségi szintre emelésére. Ezt a törekvést később az Amszterdami Szerződés is megerősítette. A Maastrichti és Amszterdami Szerződés is kiemeli ugyanakkor, hogy e területeken a tagállamok továbbra is megőrzik elsődleges felelősségüket.

A közösségi hatáskör és szabályozás hiányában ezen a területen *nincsenek jogharmonizációs feladatok*. A közösségi ifjúságpolitika ezért elsősorban az úgynevezett *közösségi programok*, valamint az e területen érintett szereplők (például kormányzati szervek és civil szervezetek) önálló kezdeményezésein alapuló *együttműködés* révén valósul meg.

III. Az unió ifjúságpolitikája

Az Európai Unió ifjúságpolitikájára az egyre erősödő horizontális szemlélet jellemző. A *horizontális szemléletű* uniós ifjúságpolitika az EU ifjúsági ügyekért felelős intézményeinek azon kezdeményezéseit foglalja magában, amelyeknek az ifjúsági korosztály egésze a címzettje, és amelyek nem részei más ágazati közösségi politikának. Lényeges, hogy e téren *nem születtek* és ma sem születnek *jogszabályok*. Az uniós intézmények célja a tagállamok közötti együttműködés kialakítása, a célok és elképzelések közelítése azonban önkéntes alapú. A tagállamok közötti együttműködés ugyanakkor egyre mélyül.

A *Közösség ifjúságpolitikai törekvései elsősorban két kezdeményezés mentén valósulnak meg: ezek az Ifjúság 2000–2006 közösségi program, valamint az ifjúságról szóló Fehér Könyv által elindított konzultációs folyamat*. Ezen túlmenően az ifjúsági korosztály más közösségi programokból is profitálhat, főként azokból, amelyek az oktatás és szakképzés területén működnek (részletesen lásd a későbbi fejezetekben).

Az *uniós ifjúságpolitikában két alapelv érvényesül: a részvétel és a szubszidiaritás elve*. A *részvétel elve* az uniós döntéshozatali folyamatokban érvényesülő azon törekvés-

re utal, amely szerint a döntéseket az érintettek aktív közreműködésével, bevonásával kell meghozni. A *szubszidiaritás elve* szerint az unió csak akkor cselekszik, ha közösségi szinten az eljárás hatékonyabb, mint akár nemzeti, regionális vagy helyi szinten. Az elv lényege tehát az, hogy a döntéseket lehetőleg az érintettekhez legközelebb eső szinten kell meghozni, ez biztosítja ugyanis a hatékonyságot, és – a részvétel elvével összhangban – a polgárok legnagyobb mértékű bevonását.

1. Az Ifjúság 2000–2006 (Youth) program

Az Ifjúság 2000–2006 program egyik előzménye a Fiatalok Európáért program volt, amely 1988 és 1999 között ösztönözte a fiatalok tapasztalatszerzését az iskolarendszeren kívüli tevékenységek (például ifjúsági cserék) keretében. Az Európai Önkéntes Szolgálat Fiataloknak elnevezésű program pedig ugyancsak 1999-ig biztosított a fiatalok számára lehetőséget önkéntes munka végzésére egy másik országban.

A Youth-programot, hosszas előkészítés után, *2001. április 13-án* indította el a Közösség *570 millió eurós* költségvetés-

sel. E program alapvetően az előbbieknél említett másik két kezdeményezés egységbe foglalására irányult azzal a kiegészítéssel, hogy a *hátrányos helyzetben lévő fiatalok részvételének elősegítésére* megkülönböztetett figyelmet kívánt fordítani.

A kezdeményezés fő célja tehát az, hogy lehetővé tegye a fiatalok számára olyan tudás, tapasztalat és készségek megszerzését, amelyekre jövőbeni életükben támaszkodhatnak, illetve amelyek szükségesek ahhoz, hogy a jövőben aktív, felelősségteljes, környezetüket alakítani képes polgárokká váljanak. Különös figyelmet szentel azoknak a fiataloknak, akik társadalmi, gazdasági, kulturális, fizikai, mentális vagy földrajzi okoknál fogva eddig kevesebb eséllyel tudtak részt venni a közösségi programokban.

A programban a tizenöt tagállamon kívül Liechtenstein, Izland, Norvégia, valamint Csehország, Bulgária, Ciprus, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Málta, Magyarország, Románia, Szlovákia, Szlovénia és Törökország is részt vesz. Ez utóbbi országok számára azonban uniós tagállami partner részvétele is szükséges a megvalósítandó projektek többségéhez.

A program öt alprogramból áll:

- *Fiatalok Európáért*: Határokon átnyúló partnerségi kapcsolatokon alapuló mobilitási program, 15–25 éves fiatalok csoportjai számára. A program keretében magyar és külföldi fiatalok csoportjai találkozhatnak egymással egy mindannyiukat érdeklő téma köré szervezett program során. Alapvető cél, hogy a fiatalok megismerjék egymás kultúráját. Ezen alprogramon belül két tevékenység-típus valósítható meg: *nemzetközi ifjúsági cserék* (kisebb létszámú ifjúsági találkozók); valamint *ifjúsági találkozók* (minimum nyolc ország bevonásával).
- *Európai Önkéntes Szolgálat*: Ennek keretében a fiatalnak lehetősége nyílik, hogy egy másik tagállamban vagy harmadik államban a Közösség által elismert célért tevékenykedjen önkéntesen, valamely nonprofit szervezetben, maximum 12 hónapig. Szállását, ellátását, valamint zsebpénzét a program teljes egészében biztosítja. A korhatár: 18–25 év.
- *Ifjúsági kezdeményezések*: Fiatalok által kezdeményezett kreatív, innovatív projektek támogatása. Kétféle programtípus tartozik ide, az úgynevezett *csoportos kezdeményezések* (bármely helyi civil szervezet kezdemé-

1 A Bizottság prioritásai 2004-re vonatkozóan: korlátozott lehetőségekkel rendelkező fiatalok bevonása; rasszizmus és xenofóbia elleni küzdelem; sport; az unió bővítése; az együttműködés új formáinak kialakítása.

2 A 2004-es nemzeti prioritások alapján a következő projektek élveznek előnyt: hátrányos helyzetű fiatalok bevonását szolgáló projektek; tartós ifjúsági közösségek kialakulását, megmaradását, formálódását elősegítő projektek; regionális együttműködést elősegítő projektek; a nemzeti iroda által szervezett képzésben, tanácsadásában részt vett koordinátorok által irányított projektek; elsősorban vidékiek részvételével megvalósuló projektek; a helyi közösségekkel közvetlen kapcsolatban álló projektek.

nyezésére), valamint a *Befektetés a jövőbe* program, amelyre kizárólag az Európai Önkéntes Szolgálatban részt vett fiatalok pályázhatnak.

- *Metszéspont projektek*: Összeköttetést teremtenek a Socrates-, a Leonardo- és a Youth-program között, amennyiben olyan projektekhez nyújtanak támogatást, amelyek több akcióprogram érdektségébe tartoznak.
- *Fejlesztő projektek*: Ezen alprogram célja, hogy olyan projekteket támogasson, amelyek hozzájárulnak a többi alprogram keretében megvalósuló projektek minőségének

javításához, elsősorban *tapasztalatszerék* és *a projektek szervezőinek képzésén* keresztül.

Az Ifjúság 2000–2006 program 7 éves érvényessége alatt mindvégig azonos elvek, célkitűzések mentén működik. A *Bizottság* mindazonáltal minden évben úgynevezett *tematikus prioritásokat*¹ határoz meg annak érdekében, hogy a program – az eredetileg lefektetett általános elvek keretein belül – mindig a legaktuálisabb európai problémákra, legérzékenyebb területekre fókuszáljon. Ezen túlmenően az egyes *nemzeti irodák is meghatározzák saját prioritásaikat*² az adott évre, rögzítve, hogy melyek

azok a célok, amelyeket a Bizottság által meghatározott prioritások mellett fontosnak tartanak a helyi igényeket figyelembe véve. A prioritások a pályázatok elbírálásánál nyújtanak támpontot az elsőbbséget élvezők kiválasztásához.

A *Youth-program* Magyarországon rendkívül sikeresnek tekinthető. A program keretében eddig közel *900 projekt* kapott támogatást, összesen *656 millió forint* értékben. A program nemzeti irodája a Mobilitás Nemzetközi Igazgatóság, felügyeletét a Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium látja el.

2. A fiatalok aktív részvétele a társadalmi életben – az ifjúságról szóló Fehér Könyv

A kilencvenes évek második felében az Európai Unióban sorra születtek olyan kezdeményezések, amelyek az unió ifjúságát új aspektusból közelítették meg. Kiindulópontjuk az volt, hogy az unióban élő 50 millió 15–25 év közötti fiatal olyan fontos társadalmi csoportot, tömeget képez, amelynek önálló céljai, egységes törekvései vannak. Éppen ezért indokolt az ifjúság fokozottabb bevonása a döntéshozatali folyamatokba és

szervezettebb megjelenésük a fontosabb társadalmi, politikai döntések meghozatalában.

Az *Európai Parlament 1997-ben* született *ajánlásában*³ arra hívta fel a tagállamokat, hogy segítsék elő az ifjúsági korosztály nagyobb mértékű politikai részvételét, erősítsék meg a tagállami ifjúsági parlamenteket helyi, regionális és nemzeti szinten, és ösztönözzék a fiatalokat arra, hogy vegyenek részt demokratikusan irányított társadalmi szervezetekben. *1999-ben* a *Tanács* is kiadott egy *ajánlást* az ifjúsági részvételről⁴, amelyben leszögezte, hogy a fiatalok részvétele kiemelt jelentőséggel bír a társadalmi élet minden szektorában, nevezetesen a politikai, kulturális, szociális és gazdasági szféra döntéseinek meghozatalában. *2000-ben újabb tanácsi ajánlás* született a fiatalok társadalmi beilleszkedése témakörében⁵, amely mozgósítani kívánta a tagállamokat az ifjúság társadalmi életbe való hatékonyabb bevonására és az e téren kialakult tagállami gyakorlatok cseréjére.

A Közösség intézményei is igyekeztek minél nagyobb teret biztosítani a fiatalok számára a véleménynyilvánításban, amit mi sem bizonyít jobban, mint az *EU Ifjúsági Parlamenti Közgyűlésének felállítása 1999-ben*.

3 OJ C 20, 21. 1. 1997, p. 170.

4 OJ C 42, 17.2.1999, p. 1.

5 OJ C 374, 2000, p. 5.

A kezdeményező, véleménynyilvánító funkcióval rendelkező, időszakosan összeülő parlamentben 626 fő vesz részt, csakúgy, mint az Európai Parlamentben.

Látható tehát a kezdeményezések megszaporozódása az ifjúság társadalmi, politikai részvételének elősegítésére. Mindez azonban csak előszele volt annak a nagy horderejű lépésnek, amelyet a Bizottság indíttatására 2001-ben kidolgozott, ifjúságról szóló Fehér Könyv jelentett. A Fehér Könyv kiadásának elsődleges oka az volt, hogy az ifjúsági szektorban tett addigi lépések nem voltak kellően hatékonyak, nagyobb részük megmaradt a jóindulatú szándék szintjén. Az unióknak viszont ennél sokkal hatékonyabb együttműködésre van szüksége, annál is inkább, mert az ifjúsági területen számos új kihívással kell napjainkban szembenézni.

E kérdések felszínre hozása érdekében 2001 novemberében a Bizottság közreadta az „Új lendület Európa fiataljai számára” című Fehér Könyvét, amely arra kíván választ adni, hogy miként lehetne a fiatalokat nagyobb mértékben bevonni az őket érintő kérdések eldöntésébe. A Fehér Könyv széles körű konzultációs folyamat eredményeként született meg, amelyben fiatalok tízezrei és ifjúsági szervezetek éppúgy szót kaptak, mint a tagállamok képviselői és különböző szakértői, politikusok, közigazgatási intézmények és a tudományos társadalom képviselői.

A Fehér Könyv *nem jogszabály*, lényege abban áll, hogy *rávilágít az adott terület, probléma fontosságára*, és előrevetíti a későbbi közösségi akciók lehetőségét, a majdani közös stratégia kialakításának fő irányait.

A Fehér Könyv leszögezi, hogy az ifjúságpolitika koordinálása elsősorban a tagállamok kompetenciájába tartozik, ezen belül

is számos országban regionális, vagy akár helyi szinten kezelt kérdés. Az ifjúságpolitika terén nemcsak elvi szinten, hanem a hatékonyság növelése érdekében is szükséges alkalmazni a szubszidiaritás elvét – a döntéshozás jogának a lehető legalacsonyabb szintre történő telepítését –, hiszen mindenképp a helyi szinten hozott döntéseknek van a legnagyobb hatása a fiatalok mindennapi életére. Ez azonban nem mond ellent az európai

szintű együttműködésnek, ami a nemzeti ifjúságpolitikai irányelvek hatékonyságát is növelheti.

A Bizottság ezzel az együttműködéssel azt kívánja elérni, hogy a tagállamok által saját hatáskörben, szabadon koordinált *ifjúságpolitikai koncepciók* közelebb kerüljenek egymáshoz, *egységesebb rendező elvek mentén szerveződjenek* annak érdekében, hogy a problémákra és igényekre hatékony közös megoldásokat lehessen találni.

Az Fehér Könyv által felvázolt új együttműködési keretnek két fő eleme van:

- az úgynevezett nyitott koordináció módszerének alkalmazása ifjúsági kérdésekben;
- a fiatalok szempontjainak figyelembevételével az egyéb politikai irányvonalak meghatározásánál.

A *nyitott koordináció* alkalmazása elsősorban azon politikák – mint például az ifjúságpolitika – területén lehetséges, amelyek alapvetően tagállami kompetenciába tartoznak, azaz, amelyek esetében közösségi jogalkotásra nincsen felhatalmazása az uniónak. Ilyen esetekben a nyitott koordináció az együttműködés igen hatékony módszere lehet. Ennek lényege, hogy a *tagállamok az adott területen fennálló helyzetet közösen elemzik*, közösen vonják le a következtetéseket is, amelyek alapján *meghatározzák a közösségi szinten megvalósítandó közös*

célokat. A célok elérésére pedig *menetrendeket* dolgoznak ki, amelyek megvalósulását folyamatosan nyomon követik.

Az Európai Bizottság a következő témaköröket jelölte meg az ifjúságpolitika tárgyában folytatandó nyitott koordináció témáiként:

- *Részvétel*: az ifjúság közéletbe való bevonása új módjainak feltérképezése és megvalósítása.
- *Információ*: a fiatalok számára működtetett információs és tanácsadó szolgálatok fejlesztési irányainak meghatározása, a fiatalok megismertetése az európai közélet kérdéseivel.
- *Ifjúsági önkéntesség*: az önkéntes munkavégzés jogi és társadalmi kereteinek feltárása, illetve a fiatalok – önkéntes szolgálat keretében történő – mobilitási lehetőségeinek feltérképezése.
- *A fiatalok helyzetének jobb megértése – ifjúságkutatás*: a már meglévő ifjúsági struktúrák, folyamatban lévő ifjúságkutatások és tanulmányok összegyűjtése, összegzése, továbbá – ahol erre mód van – tudományos és kutatási programok kidolgozása és statisztikai források biztosítása.

Ezek azok a témák tehát, amelyek megvitatásába a Fehér Könyv a fiatalokat (akár személyesen, akár valamely szervezeten keresztül) be kívánja vonni. A fiatalok bevonása az

ügynevezett konzultációs folyamat révén valósul meg.

A fiatalokkal kapcsolatos kérdések figyelembevételével az egyéb politikai irányvonalak megalkotásánál szintén fontos célkitűzés, hiszen számos olyan szektorális politika létezik, amely közvetlenül érinti az ifjúságot, a fiatalok életfeltételeit, tanulását, megélhetését stb. Ilyen témakörök például az oktatás, a munkavállalás, a társadalmi integráció, a bevándorlás, az egészségvédelem, a férfiak és a nők közötti esélyegyenlőség. A Bizottság biztosítani kívánja, hogy a fiatalokat érintő kérdések szabályozása során, valamint a különféle programok kialakításában nagyobb mértékben vegyék figyelembe az ifjúsági korosztály igényeit, szükségleteit. Ugyanezen elv érvényesítése tagállami szinten az ifjúságpolitikáért felelős miniszterek feladata. A *konzultációs folyamat* során az alábbi témakörök kerültek előtérbe:

- oktatás, élethosszig tartó tanulás és mobilitás;
- foglalkoztatás;
- társadalmi integráció;
- fiatalok a rasszizmus és xenofóbia ellen;
- a fiatalok önállósá válása.

A Fehér Könyv kiadása önmagában is nagy jelentőségű esemény, hiszen jelzi, hogy az ifjúság egyre inkább az uniós figyelmének önálló célcsoportjává kezd válni. Még nagyobb jelentősége van azonban a fiatalok szempont-

jából az általa elindított ügynevezett konzultációs folyamatnak, amely a Fehér Könyv által megjelölt témakörök feldolgozására irányul, s amely a nyitott koordináció életbe lépését jelenti. A konzultációs folyamat célja

a Fehér Könyvben megjelölt, az ifjúsági korosztályt legmélyebben érintő témák (részvétel, információ, fiatalok önkéntes szolgálata, ifjúságkutatás) szisztematikus feldolgozása, a tagállamok ifjúságpolitikai folyamataiban részt vevők (fiatalok, ifjúsági szervezetek, ifjúsági munkások, szakember) véleményének összegyűjtése kérdőívek segítségével, majd az eredmények rendszerezése után a továbblépés új irányainak, lehetőségeinek számbavétele és kijelölése. A konzultációs mechanizmusban való részvétel lehetősége a tagjelölt országok, így hazánk számára is nyitva áll.

A konzultációs folyamatba Magyarország maga is aktívan bekapcsolódott, ennek felelőse a Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium. 2002 őszén került sor az első kérdőívek kitöltésére a részvétel és információ témakörében.

3. Európai Ifjúsági Fórum

A Fehér Könyv által útjára indított folyamaton kívül más lehetőségük is van a fiataloknak arra, hogy európai szinten bekapcsolódhassanak az őket érintő döntések meghozatalába. Az Európai Ifjúsági Fórum egy olyan szervezet, amely *kimondotta a fiatalok érdekeinek nemzetközi szervek* (például EU, ENSZ, Európa Tanács stb.) *előtti képviseletére jött létre*. A fórum tagszervezetei két csoportba sorolhatók: vannak közöttük nemzeti szintű ifjúsági szervezetek (úgynevezett *nemzeti ifjúsági tanácsok*, amelyek egy-egy állam leg-

magasabb szintű, országos ifjúsági szervezeteket tömörítő szövetségei), valamint *európai szintű ifjúsági szervezetek* (olyan ifjúsági szövetségek, amelyek fiatalok millióit, országos, regionális ifjúsági szervezeteket foglalnak magukba a legkülönbözőbb európai országokból).

A szervezet küldetésének tekinti, hogy elősegítse Európa fiatalságának aktív részvételét a kontinens jövőjének alakításában. Célja a fiatalok életfeltételeinek és érdekérvényesítő képességének javítása. Ennek érdekében képviseli a fiatalok érdekeit a legnagyobb európai internacionális döntéshozó szervek előtt mindazon témákban, amelyek az ifjúságot érinthetik.

A szervezetben a magyar ifjúsági szervezeteket a Nemzetközi Ifjúsági Koordinációs Iroda képviseli. Ennek két tagszervezete van: az Országos Gyermek- és Ifjúsági Parlament, valamint a Magyar Gyermek- és Ifjúsági Tanács.

IV. Az ifjúságot érintő főbb szektorális kérdések rövid áttekintése

Számos olyan – az előzőekben említett témákon túli – problémakör létezik, amely a magyar fiatalt érintheti, ha az Európai Unió polgárává válik. E kérdések valamely, az ifjúságpolitikán kívüli közösségi politika szabályrendszerében jelennek meg, és nem kizárólag az ifjúságra vonatkoznak.

1. Tanulás az Európai Unióban

Az Európai Unió állampolgárai formalítások nélkül léphetik át egymás országainak határait, s a határátlépés szabadságához hasonlóan az unióban való huzamos időre szóló tartózkodás, letelepedés is része a szabad mozgás jogának. Letelepedni többféle célból lehet: van, aki tanulni akar más tagállamban, mások dolgozni szeretnének, vagy hozzátartozójukat kísérik.

A fiatalok számára nagyon jó lehetőséget kínál, hogy *az unió kimondottan ösztönzi a más tagállamokban való tanulást*. Bárkinek joga van arra, hogy az általa tetszés szerint kiválasztott tagállami felsőoktatási intézménybe jelentkezzen, és annak hallgatójává váljék. A felsőoktatási intézmények által támasztott *felvételi követelmények más tagállam polgárával szemben sem lehetnek*

eltérőek, mint az adott állam saját polgárai esetében. Tehát azonos feltételek érvényesek a felsőoktatási intézménybe történő felvétel és az ott folytatott tanulmányok vonatkozásában. Ha az intézmény felvételi követelményeket támaszt, azoknak természetesen a külföldi állampolgárnak is meg kell felelnie, de hátrányos megkülönböztetés nem érheti. A nem honos uniós állampolgárokra magasabb beiratkozási, vagy tandíj nem vehető ki, mint saját állampolgárságú diákokra. Nem diszkriminálhatóak a kollégiumi elhelyezés és a tandíjmentesség megadásának feltételei vonatkozásában sem. Térítési díjat is csak az olyan speciális kurzusra lehet előírni, amely a hazai diákok számára is térítésköteles. Az ösztöndíjakra, a diákhitelre vagy egyéb hasonló szociális jellegű támogatásokra viszont nem terjed ki az egyenlő elbánás elve. Ez egyébként értelemszerűen azt is jelenti, hogy *a diáknak magának kell megélhetéséről gondoskodnia*.

A felsőoktatási intézményekben való továbbtanuláshoz, vagy magasabb szintű (például posztgraduális) tanulmányok folytatásához szükség lehet *az oklevél, a végzettségi szint tanulmányi célú elismerésére*. Az ezzel kapcsolatos kérdések a tagállamok

kizárólagos hatáskörébe tartoznak, ezen a területen közösségi szabályok nem léteznek. A tagállamok maguk dönthetik el – saját belső képzési, oktatási rendszerükre tekintettel –, hogy a más tagállamban szerzett végzettség, oklevél saját oktatási rendszerükkel összevetve milyen szintű bizonyítvánnyal egyenértékű. Ezt – kérelem benyújtását követően – a végzettség vagy a választott továbbtanulás szempontjából illetékes felsőoktatási intézmény, vagy az erre kijelölt központi hatóság állapíthatja meg.

Amennyiben a hallgató felvételt nyert az oktatási intézménybe, a következő szükséges lépésként *tartózkodási engedélyért kell folyamodnia* a tagállam illetékes hatóságaihoz. Ahhoz, hogy ezt megkapja, csatolnia kell az oktatási intézmény által kiállított igazolást arról, hogy ő valóban az intézmény hallgatója lesz, továbbá igazolnia kell betegbiztosításának meglétét és a tartózkodását lehetővé tevő anyagi fedezetet. A diákok számára különösen ez utóbbi igazolása lehet problematikus, hiszen az oktatási intézmény nem feltétlenül támogatja a külföldi hallgatókat ösztöndíjakkal. (Ezen segíthet a Közösség Erasmus-programja, de nem kizárt persze az sem, hogy a hallgató a tanórák mellett munkát is vállaljon, elősegítve megélhetését.)

Az előbbiek igazolása után a tartózkodási engedély kiállítása már automatikus. Az engedélyt általában a tanulmányok idejére állítják ki, de van olyan tagállam, ahol ennél rövidebb időre, s így időközönként meg kell hosszabbítani.

2. A tanulással kapcsolatos közösségi programok

Az EU nem csupán lehetővé teszi a fiatalok más tagállamban való tanulását, hanem a Socrates, a Leonardo da Vinci és a korábban már részletezett Ifjúság 2000–2006 (Youth) közösségi programok révén kifejezetten támogatja is. (Ez utóbbi program azért sorolható ide, mert a nem iskolarendszerű tanulást támogatja.) Magyarország már évek óta részt vehet ezekben a programokban, de csak a csatlakozást követően vehetjük őket ugyanolyan feltételekkel igénybe, mint a többi tagállam. (Addig ugyanis külön belépési díjat kell fizetnünk a programrészvételért.)

A *Socrates-program*⁶ az oktatás területére koncentrált, magában foglalva annak minden szintjét (óvoda, általános és középiskola, felsőoktatás.) A Socrates a következő alprogramokra bomlik:

6 A program szakmai felelőse az Oktatási Minisztérium.

- A *Comenius-alprogram* az oktatás óvodától középiskoláig terjedő szakaszára összpontosít. Célja az oktatási intézmények közötti nemzetközi együttműködések elősegítése, az e szinten tanító pedagógusok képzésének fejlesztése.
- Az *Erasmus-alprogram* a felsőoktatási intézményeket, illetve azok hallgatóit igyekszik segíteni. Célcsoportját képezik tehát egyrészt maguk a felsőoktatási intézmények, amelyek pályázatot nyújthatnak be például közös egyetemi szakok, képzések kidolgozására, oktatói és hallgatói mobilitás szervezésére stb. A hallgatók egyéni pályázati lehetőségei elsősorban a mobilitást szol-

gálják. A hallgatók csak saját intézményük-nél pályázhatnak, és csak olyan külföldi intézményben tanulhatnak, amellyel anyain-tézményük erre nézve előzőleg megállapo-dást kötött.

- A *Lingua-alprogram* célja a *nyelvismeret fejlesztése*, a nyelvtanulás és a nyelvokta-tás javítása egyrészt a nyelvtanulás népsz-e-rűsítését célzó együttműködések segítségé-vel, másrészt az idegennyelv-oktatás tansz-kozeinek és értékelésének fejlesztésével.
- A *Grundtvig-alprogram felnőttoktatási célzatú*, törekvése a felnőttoktatási szektor fejlesztése, európai dimenziójának erősítése, az iskolarendszeren kívüli oktatás könnyebb elérhetőségének előmozdítása.
- A *Minerva-alprogram* a Közösség egy másik fontos oktatáspolitikai céljára hívja fel a figyelmet, ami nem más, mint a *nyitott és távoktatási módszerek elterjesztése*, vala-mint az *új információs és kommunikációs technológiák bevezetése* az oktatás minden területén.

A Socrates-program 2000–2006 közöt-ti költségvetése 1,85 milliárd euró, ebből az Erasmus-program a ráfordítások mintegy felét teszi ki.

A tanulással kapcsolatosan érdemes foko-zott figyelmet fordítani a nyelvtanulás terü-letén fennálló lehetőségekre. Az Európai Uniónak ma 11 hivatalos nyelve van, belé-pésünk után azonban ez a szám várható-

an 20-ra emelkedik. (Természetesen a magyar is hivatalos nyelv lesz.) Az is bizonyos, hogy pusztán a magyar nyelv ismerete nem lesz elegendő az unió kínálta lehetőségek kihasználásához sem a tanulás, sem a munkavállalás terén. A mobilitás, egymás kultúrájának kölcsönös megismerése feltételezi a saját anyanyelven kívül más nyelv(ek) elsajátítását is. A nyelvtanulást a Közösség is aktívan ösztönzi különféle programjai segítségével. 1989-ben hozták létre az első, kimondottan a nyelvoktatás fejlesztésére szolgáló, az előbbieken már említett Lingua-programot (ekkor még a Socrates keretén kívül). 1995-től a Socrates keretében folytatódott a nyelvtanárok továbbképzése, a nyelvtanítási technikák fejlesztése és a fiatalok cseréje. A Socrates-program második, 2000–2006 közötti szakaszában a Comenius közoktatási, az Erasmus felsőoktatási programok mellett a felnőttoktatást célzó Grundtvig-programban is megjelent a nyelvtanulás támogatása. Az új Lingua kezdeményezés célja, hogy az unión belüli nyelvi sokszínűséget támogassa, hozzájáruljon a nyelvoktatás és tanulás minőségének fejlesztéséhez, valamint biztosítsa az egyéni igényekhez igazodó élethosszig tartó tanulási lehetőségekhez való hozzáférést. Az unió 11

hivatalos nyelvén kívül a tagjelölt országok nyelveinek oktatását is támogatja. Különös prioritást élveznek a legszűkebb körben használt és legkevésbé oktatott ritka, vagy kisebbségi nyelvek.

A tanulás kapcsán feltétlenül szólnunk kell a szakképzés területéről is. A *Leonardo da Vinci-program*⁷ ugyanazt igyekszik megvalósítani a *szakképzés* területén, amit a Socrates az oktatás területén, azaz a szakképzési időszak egészét próbálja átfogni a kezdetektől egészen a felnőttkori szakképzésig. Célja a szakképzéssel foglalkozó intézmények közötti együttműködések támogatása, és ennek révén a fiatalok szakmai felkészültségének magasabb szintre emelése, a szakmai képzéssel kapcsolatos újítások támogatása, a szakmai továbbképzés minőségének fejlesztése. E program keretében is van arra lehetőség, hogy a szakképzésben részt vevő diákok mobilitási pályázat útján külföldi gyakorlaton, illetve csereprogramban vegyenek részt, vagy külföldön szerezzenek munkatapasztalatot.

A Leonardo-program 2000–2006-ra szóló költségvetése 1,15 milliárd euró.

Az előbbiekből látható, hogy a Közösség az oktatáspolitikai területén is fokozottan ösztönzi a tagállamokat közös célok megfo-

7 A Leonardo-programot az Oktatási Minisztérium felügyeli.

galmazására és megvalósítására. Ebben nem kis része van annak a kilencvenes években elindult folyamatnak, amely az *EU versenyképességének* növelésére irányul. Az unió ugyanis felismerte, hogy a versenyképesség megőrzésében, illetőleg növelésében a foglalkoztatási helyzet javításának, a humán erőforrás fejlesztésének, valamint az információs társadalom kiépítésének óriási szerepe van. Ezekre a területekre pedig leginkább az oktatáspolitikai révén tud hatni.

Az oktatáspolitikai egyik központi célkitűzésévé a *munkaerő versenyképességének javítása* vált. Ennek érdekében két új kezdeményezést indítottak útra: az élethosszig tartó tanulás (lifelong learning), valamint az elektronikus tanulás (eLearning) programját.

A két kezdeményezésnek még nagyobb nyomatékot adott a 2000. márciusi EU-csúcsértekezleten meghirdetett úgynevezett *lisszaboni stratégia*, amely célként fektette le, hogy 2010-re az EU a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudásalapú gazdaságává váljék. E cél elsődleges letéteményesei természetesen az európai fiatalok, az a nemzedék, amely a fent említett közösségi programoknak az egyik legfőbb címzettje.

Az *élethosszig tartó tanulás programja* a tanulást a munkaerő-piaci részvétel és a versenyképesség oldaláról közelíti meg. Az unióban ma jelentős probléma a magas munkanélküliség – ez a fiatalok esetében külö-

nösen igaz. A munkaerőpiacon való megmaradáshoz olyan kompetenciák és készségek szükségesek, amelyek képessé teszik a munkavállalót a változó körülményekhez való alkalmazkodásra, arra, hogy bármikor képes legyen új tudást, képességeket elsajátítani, vagy a már meglévő ismereteit új területeken felhasználni. Ezeknek a képességeknek az elsajátítása már egészen fiatal korban kell, hogy elkezdődjön. Az élethosszig tartó tanulás ezért olyan komplex megközelítést jelent, amely felöleli a tanulás teljes spektrumát az iskola megkezdése előtt álló korosztálytól egészen a nyugdíjas évekig, beleértve a formális iskolai, a nem formális és informális oktatásban használt tanulási módokat is.

Fontos üzenete ennek a programnak – és ezen a ponton metszi az ifjúságpolitikai célkitűzéseket –, hogy tanulni nem kizárólag az iskolapadban lehet. Tanulásként lehet elismerni az iskolai klubokban, szakkörökben, ifjúsági szervezetekben, csereprogramokban, netán egy kirándulás során gyűjtött tapasztalatokat is, hiszen gyakran ezek szolgálják legjobban az életben való eligazodásunkat.

A kilencvenes évek egyik óriási vívmánya az informatika nagyarányú fejlődése. Annak érdekében, hogy az informatikai fejlődés lehetőségeit az unió is messzemenőkéig ki tudja használni, illetőleg fenn tudja tartani verseny-

képességét a globális piacon, szükség van a társadalom, a népesség ez irányú ismereteinek bővítésére is. Az *eLearning* és *eEurope* programok célja többek között, hogy Európa minden állampolgára, és kiemelten a fia-

talok számára biztosítsa az Internethez való hozzáférés lehetőségét és a használatához szükséges tudás elsajátítását is.

Az élethosszig tartó tanulás és az eLearning-program olyan stratégiák részét képezik, amelyek ugyan – jogi értelemben – nem kötelezőek a tagállamok számára, azonban fontos fejlődési irányokat és célokat jelölnek ki. Megvalósításuk az unió hosszú távú versenyképessége szempontjából létfontosságú.

3. Munkavállalás és álláskeresés az EU-ban

A személyek szabad mozgásának elve magában foglalja a munkavállalás szabadságát az unió bármely tagállamában. Ha valamely fiatal lakóhelyétől eltérő tagállamban szeretne dolgozni, jogosult arra, hogy a választott célország polgáraival azonos feltételek mellett vállaljon munkát, vagy alapítson vállalkozást. (A házastárs és a 21 év alatti gyermek a munkavállalóval megegyezően jogosult munkavállalásra, lakásra, tanulásra és szociális kedvezményekre.)

A munkavállalónak nem kell munkavállalási engedélyért folyamodnia, egyedül *tartózkodási engedélyt* kell kérnie, azt is csak abban az esetben, ha három hónapnál hosszabb időre óhajt a másik államban elhelyezkedni. A tartózkodási engedélyt – a munkaszerződés bemutatását követően – automatikusan megkapja minden munkavállaló. Az engedély 5 évre szól, kérelemre meghosszabbítják. A tartózkodási engedélyt csak nagyon kivételes esetben tagadhatja meg a tagállam, közrendi, közegészségügyi vagy közbiztonsági előírásokra tekintettel (például súlyos fertőző betegség vagy drogfüggőség esetén). A munkavállalásnak még egy korlátja lehet: ha az álláskereső olyan munkakört kíván betölteni, amely közszolgáltatnak minősül. Ez esetben ugyanis a tagállam jogosult a

munkakör betöltését állampolgársági kritériumhoz kötni, azaz saját állampolgárai számára fenntartani (ide sorolhatók például a köztisztviselők, a rendőrök, az ügyészek). A munkavállaláshoz hasonló az egyéni vállalkozóként igényelt tartózkodási engedély. Az *egyéni vállalkozói igazolvány* kiváltására a célország állampolgáraival azonos feltételek mellett lesz jogosult minden letelepedni kívánó.

A munkavállalókra az *egyenlő elbánás elve* érvényesül, azaz a másik tagállamból származó munkavállaló nem kaphat kevesebb fizetést, és nem lehetnek mások a munkavégzés feltételei, mint az ugyanolyan munkakörben foglalkoztatott fogadó országbeli állampolgárnak. Vonatkozik ez az elbocsátásra, az adókedvezményekre, az átképzésre és minden olyan tényezőre, amelyből a munkavégzés során hátránya fakadhat. Megfelelő indok nélkül a tagállam nyelvének ismerete sem írható elő. Minden olyan juttatásra, kedvezményre is jogosult a munkavállaló, amely a saját állampolgároknak a munkavállalói státus alapján jár, mint például kedvezményes hitelfelvétel, adóelőny, a munkavállaló gyermekének jogai, a pályakezdőknek járó támogatás, szociális juttatások betegség, anyaság, munkahelyi baleset, foglalkoztatási megbetegedés esetén.

Magyarország vonatkozásában ezt a tisztán képletet némileg megváltoztatja a csatlá-

kozási tárgyalásokon született azon megállapodás, amely szerint hazánk munkavállalóival szemben az *egyes tagállamok a munkavállalást legfeljebb hét év időtartamra korlátozhatják*. Ez azt jelenti, hogy ebben az átmeneti időszakban a tagállamok továbbra is előírhatják, hogy a magyar munkavállalóknak munkavállalási engedélyért kell folyamodniuk, ha az adott tagállamban akarnak dolgozni. Ez alatt az idő alatt azonban bármely tagállam úgy dönthet, hogy a maga részéről teljesen szabaddá teszi a munkavállalást munkavállalóink számára. Ezt Spanyolország, Nagy-Britannia, Írország, Dánia és Svédország már meg is tette, a csatlakozás pillanatában ezek az országok megnyitják munkaerőpiacukat. A csatlakozást követő öt esztendő elteltével pedig már csak annak igazolása ellenében lehet fenntartani a korlátozó szabályokat, hogy a magyar munkavállalók bizonyítottan komolyan veszélyeztetik az adott állam munkaerőpiacát.

A megállapodás a kölcsönösség elvén alapul: amely tagállam munkavállalási engedélyt kér feltételül, annak állampolgáraival szemben Magyarország is egyenértékű korlátozásokat alkalmazhat. Feltétel továbbá az is, hogy a korlátozást választó tagországokban a magyar munkavállalókat előnyben kell részesíteni a nem EU-tagállambeliekkel szemben.

Mindez ugyanakkor csak a munkavállalók esetében igaz, aki egyéni vállalkozóként

kíván más tagállamban tevékenykedni, azt semmilyen megkülönböztetés nem érheti.

Azok számára, akik jelenleg még csak a munkakeresés fázisánál tartanak, ideális megoldás lehet az EU által 1993-ban létrehozott *EURES információs és közvetítési rendszer* (European Employment Services), amely – információs rendszer funkciójában – tartalmazza a *tagállamokban megüresedett álláshelyek adatbázisát* meghatározott foglalkozásokra nézve, kiegészítve az elhelyezkedést segítő legfontosabb információkkal a tagállami adójogi, munkajogi, szociális szabályozásra, valamint a gazdasági, kulturális, politikai és egyéb viszonyokra vonatkozóan. A rendszer másik elemét egy *közvetítő szolgálat* jelenti, amelynek jól képzett, több nyelven beszélő pályaaorientációs szakemberei személyes segítséget is nyújtanak az elhelyezkedéshez.

4. A diplomák és szakképesítések kölcsönös elismerése

Ez a kérdéskör szorosan kapcsolódik a munkavállalás szabadságához. Könnyen belátható ugyanis, mekkora nehézséget okoz a munkavállalás abban az esetben, ha a munkát vállalni kívánó személy tudását, képesítését nem ismerik el abban a tagállamban, ahol dolgozni akar. Ezt a problémát az Európai Unió is felismerte. Egyre kiterjedtebb szabályo-

zást vezet be annak érdekében, hogy mind nagyobb területen megvalósuljon a diplomák és szakképesítések feltétel nélküli alkalmazhatósága a tagállamokban.

A diplomák és szakképesítések munkavállalási célú elismerésére akkor van szükség, amikor egy uniós állampolgár egy másik tagállamban kíván munkát vállalni, vagy valamilyen szabadfoglalkozást szándékozik űzni. *Különbség van az elismerés között* aszerint, hogy az adott *szakma szabályozott* (megkezdése, gyakorlása egy államilag szabályozott képzés eredményeként szerzett oklevél, bizonyítvány birtoklásához kötött), *vagy nem szabályozott*. A közösségi jog hatálya csak azokra az esetekre vonatkozik, amikor az uniós állampolgár szabályozott szakmát kíván űzni egy másik tagállamban. A nem szabályozott szakmák esetében a szakmai elismerés vonatkozásában a tagállam illetékes hatósága jár el és dönt.

Az elismerés néhány szabályozott szakma esetében már teljesen *automatikus*, ezek: *orvos, fogorvos, állatorvos, ápolónő, gyógyszerész, szülésznő, építész*. Ez azt jelenti, hogy ezen szakmák esetében a hatóságok nem vizsgálhatják az adott diplomához vezető képzés milyenségét.

Könnyített elismerésről van szó az előbbi hét szakmán kívül *valamennyi szabályozott szakmában*, méghozzá a szakképesítés megszerzéséhez szükséges *tanulmányi idő függő*

vényében (vonatkozik ez a fizikai foglalkozásokra, a kereskedelmi és szolgáltatási ágazatokban űzött szakmákra, valamint a felsőfokú szakképesítésekre is). A szakmai elismerést az arra kijelölt nemzeti hatóságnál kell kérvényezni, amelynek 4 hónapon belül kell választ adnia. A képesítés, oklevél elismerését nem lehet elutasítani arra hivatkozva, hogy nem megfelelő képzés révén szerezték. Kiegészítő feltételként *előírhatják* azonban *szakmai gyakorlat* igazolását, *alkalmazkodási időszak* teljesítését, vagy *alkalmassági vizsga* letételét.

Néhány tagállam a csatlakozás időpontjában megnyitja munkaerőpiacát, így a magyar munkavállalók ezekben az esetekben azonnal kihasználhatják a szakmai elismerésre vonatkozó közösségi szabályok életbelépésével megnyíló lehetőségeket. A munkavállalás előtt mindenesetre érdemes lesz érdeklődni az adott tagállamban az érintett szakmára vonatkozó szabályozásról, feltételekről.

5. A családtagok, hozzátartozók helyzete, jogosultságai

A más tagállamban való tanulás, munkavállalás szempontjából fontos kérdés, hogy mi a helyzet a diák, a munkavállaló hozzátartozóival, családtagjaival, ha őket is magával akarja vinni. A kérdés természetesen fel sem

merül abban az esetben, ha a hozzátartozó maga is az unió (vagy az EGT) állampolgára. Ilyen esetben ugyanis a hozzátartozó nem hozzátartozói minőségében jelenik meg, hanem maga is saját jogán vállalhat munkát,

tanulhat stb. A családtagi státus akkor jelenthet speciális jogosultságokat, *ha a családtag valamely harmadik állam polgára.*

Diák családtagjának a házastárs és az eltartott közös gyermek minősül. *Közösségi vállalkozó* esetében családtag a házastárs; a 21. életévét még be nem töltött közös gyermek; illetve a közösségi vállalkozó és házastársa lemenői és felmenői, amennyiben eltartottnak minősülnek. *Munkavállaló* esetében családtagnak minősül a házastárs; az eltartott, vagy 21 év alatti közös gyermek; a közösségi munkavállaló vagy házastársa felmenői, amennyiben eltartottnak minősülnek.

A családtagnak minősülő személyek vonatkozásában közös jogosultság, hogy beutazásokat vízummentessé kell tenni akkor is, ha vízumköteles országból érkeznek. További jogosultság, hogy a tartózkodási engedély megadása is ugyanúgy automatikus, mint a Közösségből származó hozzátartozójuké. Munkavállalásra pedig mind a diák, mind a közösségi munkavállaló házastársa és eltartott gyermeke minden további nélkül jogosult.

6. Az uniós állampolgárságból származó többletjogok

Az unió állampolgára az a személy, aki bármely uniós tagállam állampolgára. Csatlakozásunkat követően tehát valamennyi magyar állampolgár egyszersmind az EU-nak is állampolgára lesz. Ez azt jelenti, hogy a saját állama által biztosított állampolgári védelem mellett az unió is bizonyos többletjogokat nyújt neki, amelyek a következők:

- szabadon mozoghat és letelepedhet bárhol az unió területén;
- aktív és passzív választójogi jogosultságot élvezhet a helyi önkormányzati és európai parlamenti választásokon a letelepedés helye szerinti államban;
- bármely más tagállam konzuli és diplomáciai védelmében részesülhet olyan uniós kívüli országban, amelyben saját államának nincs konzuli vagy diplomáciai képviselete;
- joga van a petícióhoz és ahhoz, hogy az európai ombudsmanhoz forduljon.

Az uniós állampolgárság természetesen semmilyen tekintetben nem helyettesíti az egyes tagállamok által kialakított állampolgárságot, illetve nem írja fölül az ennek keretében az egyes államok által állampolgáraiknak biztosított jogokat. Az uniós állampolgárság a tagállami állampolgárság intézményével párhuzamosan létezik, és többletjogok biztosítására szolgál.

V. Egyéb, az ifjúsággal összefüggő területek

1. Fiatal munkanélküliek – foglalkoztatás

Az Európai Unióban a munkanélküliségi ráta eléri a 8 százalékot, ez az érték azonban a fiatalok esetében lényegesen magasabb. Ezen probléma leküzdése, azaz munkahelyek létrehozása érdekében a *tagállamok* közös fellépésre határozták el magukat. Ennek keretében *összehangolják foglalkoztatáspolitikájukat*, és törekednek a foglalkoztathatóság növelésére, a vállalkozókészség erősítésére, az alkalmazkodóképesség fejlesztésére, valamint a nők és férfiak esélyegyenlőségének erősítésére.

A foglalkoztathatóság növelése céljából tett intézkedések egyik legfontosabb célcsoportját a fiatalok jelentik. Munkaerő-piaci helyzetüket aktív eszközök felhasználásával (oktatással, képzéssel) kívánják javítani. A tagállamok célul tűzték ki, hogy minden munkanélküli fiatalnak *újrakezdési lehetőséget* kell felajánlani, mielőtt munkanélküliségének időtartama eléri a 6 hónapot. Az újrakezdési lehetőség lehet *képzés, átképzés, állás felajánlása* vagy a *foglalkoztatás* bármely *alternatív formája*. E célok megvalósulását az Európai Unió az *Európai Szociá-*

lis Alap keretében nyújtott támogatásokkal is ösztönzi.

2. Esélyegyenlőség a fogyatékkal élők számára

Az Európai Unió minden tizedik állampolgára valamilyen testi vagy értelmi fogyatékkal él. Az Európai Unió célul tűzte ki, hogy javítsa ezen személyek munkafeltételeit és társadalmi befogadottságát. Ezt főként az *esélyegyenlőség biztosításával, a korlátok lebontásával* kívánja elérni, és nem elsősorban a fogyatékos embereknek nyújtott segélyek révén. Jóllehet, a tagállamok már eddig is jelentős erőfeszítéseket tettek az akadályok lebontására, még a mai napig is komoly problémákkal szembesülnek például az oktatás, az aktív élet, a mobilitás területén. A fogyatékkal élők jogainak védelmére a *Közösség még nem alkotott kötelező érvényű jogszabályt*.

A fogyatékkal élőkön belül is kiemelt célcsoportot képeznek a fogyatékos gyermekek és fiatalok. A fogyatékoság elfogadását, természetes állapotként való kezelését ugyanis fiatal korban, ezen belül is főként az

oktatási intézményekben kell a gyermekekben kialakítani. Kiemelt prioritás éppen ezért az unióban a *fogyatékosok ép gyerekekkel való együttnevelése*, az integrált oktatás feltételeinek megteremtése.

Az esélyegyenlőség megvalósításának támogatására a Közösség természetesen pénzeszközöket is rendel, amelyeket a *Strukturális Alapokon* (azok pályázatain) keresztül biztosít.

3. Szociálpolitika, egészségügy

A társadalmi kirekesztés és diszkrimináció⁸ elleni küzdelem, a gyermekek, fiatalok elleni erőszak leküzdése, küzdelem az idegenyűlölet, a rasszizmus, az antiszemitizmus ellen, az emberi jogok tisztelete – mind olyan értékek, amelyeket az Európai Unió folyamatosan érvényesíteni kíván a Közösség működése folyamán és a tagállamokban. Mindezek a problémák fokozottan érintik a gyermekeket és fiatalokat is. Leküzdésük, továbbá az ezekkel kapcsolatos értékek megismertetése és elterjesztése érdekében a Közösség *akció- és közösségi programokat* finanszíroz

(például a Daphné és a Társadalmi kirekesztés elleni küzdelem című programok).

Az egészségügy nem tartozik ugyan a Közösség hatáskörébe, mégis számos, az egészség védelmét szolgáló intézkedést, akcióprogramot indított el az utóbbi években. Az EU legújabb *Népegészségügyi Keretprogramjának* célja, hogy az EU valamennyi politikájában biztosítsa a koherens egészségügyi szempontú megközelítést. A keretprogram beavatkozási területei közé tartoznak – többek között – a fiatalokat kiemelten érintő betegségek (mint például drogfüggőség, AIDS stb.) megelőzése, illetve leküzdése.

⁸ A diszkrimináció elleni fellépés érdekében két irányelv került eddig elfogadásra: a faji és etnikai alapon történő diszkrimináció általános tilalma; egyenlő bánásmód a foglalkoztatás és képzés terén.

VI. További információforrások

Gyermek-, Ifjúsági és

Sportminisztérium

www.gyism.hu

Mobilitás

www.mobilitas.hu

Országos Gyermek

és Ifjúsági Parlament

www.ogyip.hu

Magyar Gyermek és Ifjúsági Tanács

www.magyiit.ngo.hu

Fehér Könyv

<http://europa.eu.int/comm/education/youth/ywp/index.html>

Európa és a fiatalok – Egy új lendület

<http://europa.eu.int/comm/youth>

Információ az európai fiatalokat

érelklő kérdésekről

www.eurodesk.org

Ifjúság 2000–2006 (Youth) program

- www.mobilitas.hu
- <http://europa.eu.int/comm/education/youth/youthprogram.html>

Socrates-, Leonardo-program

- www.tpf.iif.hu
- <http://europa.eu.int/comm/education/socrates.html>
- http://europa.eu.int/comm/education/leonardo_en.html

Európai Ifjúsági Fórum

www.youthforum.org

EURES-rendszer

<http://europa.eu.int/eures/index.jsp>

Élethosszig tartó tanulás

http://europa.eu.int/comm/education/lll_en.html

E-learning

<http://europa.eu.int/comm/elearning>

Nyelvtanulás

http://europa.eu.int/comm/education/languages_en.html

Ifjúság 2000–2006 program

Nemzeti Iroda

Mobilitás Nemzetközi Igazgatóság

1145 Budapest, Amerikai út 96.

Tel: 460-10-80, Fax: 273-25-90

Mobilitás Információs Szolgálat

1024 Budapest, Zivatar u. 1-3.

Tel: 438-10-53

Fax: 438-10-55

Tempus Közalapítvány - Socrates

Nemzeti Iroda, Leonardo Nemzeti Iroda

1082 Budapest, Üllői út 82.

Tel: 210-97-10, Fax: 210-97-01

**Az „Oktatás és képzés”
témakörben eddig megjelent
Európai Füzetek:**

Forgács András
Tanulási lehetőségek az
Európai Unióban

Bár az Európai Unióban az ifjúságpolitika nem képezi a közösségi politikák részét, ez nem jelenti azt, hogy uniós szinten ne foglalkoznának az ifjúsággal mint önálló célcsoporttal. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az elmúlt években indult, kifejezetten ezt a korosztályt megcélzó számos program, kezdeményezés és akció. Ezek közös célja, hogy a fiatalok olyan tudást, tapasztalatokat és készségeket szerezhessenek, amelyekkel felvértezve a későbbiekben az Európai Unió aktív, felelősségteljes, környezetüket alakítani képes polgáiraivá válhatnak. Füzetünkben áttekintést kaphatnak a különféle kezdeményezésekről éppúgy, mint az ifjúságot érintő fontosabb szektorális kérdésekről.

Dr. Móder Judit
integrációs szakreferens
Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium

Endrész Kinga
főcsoportfőnök
Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium